

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра практичної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
20 15 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Експериментальна психологія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.030102 «Психологія»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2015 – 2016 навчальний рік

Робоча програма «Експериментальна психологія» для студентів за напрямом підготовки «Психологія».

Розробники: О.В. Петрунько, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри практичної психології.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри практичної психології

Протокол від “27” серпня 2015 року №1

Завідувач кафедри практичної психології

(О.М. Лозова)

Розподіл годин звірено з робочим планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Експериментальна психологія» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за напрямом «Психологія» відповідно до навчального плану.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які має засвоїти бакалавр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики і напряму підготовки, алгоритм опанування цими знаннями, необхідне методологічне і методичне забезпечення цього процесу, складові й технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Мета курсу – ознайомлення студентів із методологією і методами експериментального дослідження психічних процесів і явищ та формування в них базових знань, умінь і навичок експериментальної діяльності.

Завдання курсу:

1) розкрити особливості становлення і розвитку експериментального методу в психології в історичній перспективі;

2) сформувати у студентів системні уявлення про теорію і практику експерименту: типи експериментів та їх особливості, структуру експериментального дослідження, вимоги до його планування й оцінку достовірності отриманих результатів, його процедури і методи (збору, аналізу, інтерпретації, презентації експериментальних даних);

3) сформувати в студентів базові вміння і навички експериментального, квазіекспериментального та кореляційного дослідження психіки на засадах ухвалених науковою спільнотою морально-етичних принципів експериментальної діяльності.

Під час семінарських і практичних занять, навчально-дослідницької та самостійної роботи у студентів мають бути сформовані такі **уміння і навички:**

- планування експериментального дослідження, складання програми експерименту;
- формулювання дослідницької проблеми і наукового апарату дослідження;
- формулювання гіпотез, щодо причинно-наслідкових зв'язків між фактами (залежною і незалежною змінними);
- вибір надійних і валідних методів дослідження;
- обробка та інтерпретація отриманих експериментальних даних;
- написання звіту про здійснене експериментальне дослідження.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 180 год. (5 кредитів); з них лекції – 20 год., семінари – 28 год., практичні заняття – 8 год., індивідуальна робота – 8 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 72 год., семестровий контроль – 36 год.

Вивчення навчальної дисципліни «Експериментальна психологія» завершується складанням іспиту (5,28 год.).

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-професійний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		(денна форма навчання)
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 0301 «Соціально-політичні науки»	Нормативна
Модулів – 3	Напрямок підготовки 6.030102 «Психологія»	Рік підготовки:
Змістових модулів – 3		4-й
		Семестр:
Загальна кількість годин – 180		7-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 5	Освітньо-професійний рівень Перший (бакалаврський)	Лекції:
		20 год.
		Семінари:
		28 год.
		Практичні заняття:
		8 год.
		Самостійна робота:
		80 год.
		Самостійна робота з підготовки до іспиту
		36 год.
Модульний контроль:		
8 год.		
Вид контролю:		
Іспит		

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин								
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль	Самостійна робота з підготовки до іспиту
Змістовий модуль I.										
Вступ до експериментальної психології										
1.	Предмет і завдання експериментальної психології	9	4	2		2		5		
2.	Історія розвитку експериментальної психології	9	4	2		2		5		
3.	Загальнонаукові і спеціальні методи експериментальної роботи	18	8	2	2	2	2	10		
Усього годин:		48	16	6	2	6	2	20	2	10
Змістовий модуль II.										
Теорія і практика експерименту в психології										
4.	Експеримент як базовий метод експериментальної психології	14	4	2		2		10		
5.	Типи експериментів у психології	11	4	2		2	2	5		
6.	Змінні та їх вимірювання	13	8	2	2	4		5		
7.	Планування та організація експерименту	18	8	2	2	4		10		
8.	Вимоги до ідеального експерименту	13	6	2		4	2	5		
Усього годин:		91	34	10	4	16	4	35	4	18
Змістовий модуль III.										
Експеримент як спільна діяльність експериментатора і випробуваних										
9.	Експеримент як спільна діяльність дослідника і випробуваного	15	6	2		2	2	9		
10.	Особливості експериментальної роботи з дітьми	16	8	2	2	4		8		
Усього годин:		41	14	4	2	6	2	17	2	8
Разом за навчальним планом:		180	64	20	8	28	8	72	8	36

III. ПРОГРАМА

Змістовий модуль I ВСТУП ДО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Лекція 1. Предмет і завдання експериментальної психології Загальнонаукові методи дослідницької роботи (2 год.)

Місце експериментальної психології в системі наук. Визначення експериментальної психології. Предмет і завдання експериментальної психології. Розвиток ідей і гіпотез в експериментальній психології. Поняття про методологію, метод, методуку. Система психологічних методів. Класифікація й методів психологічного дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні). Порівняльна характеристика загальнонаукових дослідницьких методів: спостереження, вимір і експеримент. Принципи наукового дослідження психіки: загальні (детермінізму, єдності свідомості та діяльності, розвитку, системного підходу та ін.) та спеціальні (принцип репрезентативності об'єкта дослідження, валідності предмета дослідження, надійності експериментальних умов, інваріантності результату, зв'язку теорії із практикою та ін.).

Основні поняття теми: наука, наукове мислення, емпіричне знання, теорія, теоретичне знання, метод, дослідження, предмет, об'єкт, детермінізм, ідеографічний підхід, бесіда, інтерв'ю, опитування, контент-аналіз, аналіз продуктів діяльності, проєктивні методи.

Семінар 1. Предмет і завдання експериментальної психології на сучасному етапі розвитку науки і суспільства (2 год.)

Лекція 2. Історія розвитку експериментальної психології (2 год.)

Розвиток та становлення експериментальної психології. Успіхи нейрофізіології в ХХ ст. Психофізика. Психофізіологія відчуттів (Г. Фехнер, Г. Гельмгольц та ін.). Біхевіоризм і експериментальна психологія. Розвиток експериментальної психології. Вплив гештальтпсихології на розвиток експериментальної психології. Психоаналіз (З. Фрейд) і його вплив на експериментальну психологію. Психодіагностика та експериментальна психологія. Розвиток вітчизняної експериментальної психології. Різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури (І.П.Павлов, Л.С.Виготський, О.М.Леонтєв, С.Л.Рубінштейн, О.Р.Лурія, П.Я.Гальперін, Г.С.Костюк, С.Д.Максименко, та інші). Експериментальна психологія на сучасному етапі: предмет і завдання. Тенденції розвитку й основні проблеми експериментального методу в психології.

Основні поняття теми: експериментальна психологія, психофізика, гештальтпсихологія, психоаналіз, когнітивна психологія.

Семінар 2. Історія розвитку експериментальної психології: провідні школи експериментальної психології (2 год.)

Лекція 3. Загальнонаукові і спеціальні методи експериментальної психології (2 год.)

Загальнонаукові методи психологічного дослідження та межі їх застосування. Спеціальні методи дослідження в експериментальній психології. Кількісні і якісні методи експериментального дослідження. Стандартизовані й нестандартизовані методи та типи даних, які отримують за їх допомогою. Методи збору, опрацювання, інтерпретації і представлення експериментальних даних. Експериментальна психологія на сучасному етапі: предмет і завдання. Тенденції розвитку методів експериментального дослідження на сучасному етапі розвитку експериментальної психології.

Основні поняття теми: загальнонаукові і спеціальні методи експериментальної психології, методи збору, аналізу й інтерпретації даних, кількісні і якісні методи експериментального дослідження, стандартизовані і нестандартизовані методи та межі їх застосування.

Семінар 3. Методи експериментальної психології (2 год.)

Практичне заняття 1. Кількісні і якісні методи експериментальної психології (2 год.)

Змістовий модуль II ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПСИХОЛОГІЇ

Лекція 4. Експеримент як базовий метод експериментальної психології (2 год.)

Уявлення про експеримент як базовий метод експериментальної психології. Широке і вузьке тлумачення експерименту. Можливості експерименту та межі його застосування. Переваги експерименту порівняно з іншими методами психологічного дослідження. Методологічна і методична база експериментального дослідження. Принципи організації і проведення експерименту. Уявлення про теоретико-методологічну, методичну й експериментальну базу дослідження. Уявлення про експериментальні вибірки і генеральні сукупності. Стратегії формування та репрезентативність вибірок. Випадковий розподіл, або відбір. Попарна стратегія. Підбір максимально схожих індивідів. Підбір однорідних груп. Переваги експерименту з великою кількістю досліджуваних.

Основні поняття теми: можливості експерименту як методу психологічного дослідження, методологічна і методична база експериментального дослідження, генеральна сукупність, експериментальна вибірка, репрезентативність вибірки, рандомізація вибірки, стратометричний відбір, випадковий розподіл.

Семінар 4. Експеримент у системі методів наукового і прикладного дослідження психіки (2 год.)

Лекція 5. Типи експериментів у психології (2 год.)

Типологія експерименту: залежно від можливості реалізації на практиці (реальний та уявний), залежно від місця проведення (лабораторний та природний), залежно від ступеня розробки проблеми (пошуковий, критичний, демонстраційний, експеримент, що уточнює, експеримент, що відтворює), за характером дій дослідника (констатуючий і формуючий). Експеримент “ex-post-facto”. Штучний експеримент. Експерименти, які дублюють реальний світ. Експерименти з використанням нееквівалентних груп досліджуваних. Експерименти з одним досліджуваним. Груповий експеримент. Міжгруповий експеримент. Кросіндивідуальний експеримент. Бівалентний експеримент. Багаторівневий експеримент. Ідеальний, чистий, безкінечний експерименти. Експеримент повного співпадіння. Особливості квазіекспериментального дослідження психіки. Основні типи квазіексперименту. Умови підвищення валідності даних, що отримані в квазіексперименті. Формувальний експеримент як квазіекспериментальне дослідження психіки.

Основні поняття теми: ідеальне дослідження, польове дослідження, лабораторний експеримент, природний експеримент, пошуковий, демонстраційний та критичний експеримент, констатувальний і формувальний експерименти, квазіексперимент, бівалентність, безкінечність, збіг, квазіексперимент.

Семінар 5. Типи експериментів у психології: «хороший» експеримент і квазіексперимент (2 год.)

Практичне заняття 2. Проблема вибірки в експерименті: стратегії формування репрезентативних експериментальних вибірок (2 год.)

Лекція 6. Змінні та їх вимірювання (2 год.)

Поняття змінної в психологічному дослідженні. Види змінних. Незалежні змінні та їх види. Залежні змінні та їх характеристики. Проміжні змінні та їх особливості. Змінні, що контролюються. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними. Психологічні шкали (за С. Стівенсом). Номінальна шкала. Шкала порядку. Шкала інтервалів. Шкала пропорцій. Основні характеристики шкал. Умови застосування шкал. Змінні і експериментальна гіпотеза. Типи гіпотез. Проблема реконструкції психологічної реальності при перевірці гіпотези. Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.

Основні поняття теми: залежна змінна, незалежна змінна, додаткові змінні, контроль змінних, вимірювання змінних, кореляційні та каузальні зв'язки між змінними, шкали номінальна шкала, шкала порядку, шкала інтервалу, шкала пропорцій, числова система з відносинами, емпірична система з відносинами, порядок, номінація, шкалювання, тест, тестові норми, прогностичність, латентно-структурний аналіз, експериментальна гіпотеза.

Семінар 6. Змінні в експериментальному дослідженні. Контроль змінних (2 год.)

Семінар 7. Дослідницька проблема та експериментальна гіпотеза (2 год.)

Практичне заняття 3. Формулювання гіпотез експериментального дослідження та визначення залежної і незалежної змінних (2 год.)

Лекція 7. Планування та організація експерименту (2 год.)

Планування психологічного експерименту. Етапи планування дослідження, їх зміст, цілі і завдання. Умови планування. Змістове і формальне планування. План з попереднім і підсумковим тестуванням та умови його використання. План з підсумковим тестуванням. Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного. Інтраіндивідуальні, міжгрупові та кросіндивідуальні плани психологічного експерименту. Проблема організації експерименту та її методичні аспекти. Обробка, інтерпретація й узагальнення результатів експериментального дослідження. Етапи аналізу даних. Якісна і кількісна обробка результатів експериментування. Проблема інтерпретації результатів експериментального дослідження психіки.

Основні поняття теми: планування, план дослідження, квазіекспериментальний план, факторний план, вплив, факторний план, етапи планування дослідження, експериментальна гіпотеза, експериментальна схема, протоколювання, дослідницька програма, дані, інтерпретація результатів, аналіз результатів, повторюваність, звіт.

Семінар 8. Етапи планування експериментального дослідження та їх формальні і змістові характеристики (2 год.)

Семінар 9. Методологічні і методичні аспекти планування експериментального дослідження (2 год.)

Лекція 8. Вимоги до ідеального експерименту: валідність, надійність, об'єктивність та репрезентативність експериментальних даних (2 год.)

Критерії надійності і валідності психологічного експерименту. Зовнішня валідність і внутрішня валідність. Операційна валідність. Умови досягнення надійності і валідності психологічного експерименту. Джерела порушення валідності. Основні фактори, що знижують валідність експерименту (фактори часу, завдання, суб'єктивний фактор). Комунікативні ефекти й артефакти в експериментальному дослідженні.

Основні поняття теми: об'єктивність, репрезентативність, надійність, валідність, критерії надійності, критерії валідності, конструктивна та змістова валідність, загрози валідності і надійності; ефекти та артефакти в експериментальному дослідженні, ефект плацебо, ефект Пігмаліона, ефект Хотторна, ефект аудиторії та інші.

Семінар 10. Проблема об'єктивності експериментального дослідження і запобігання помилок, що їй загрожують (2 год.)

Семінар 11. Джерела загрози валідності та методи (2 год.)

Змістовий модуль III

ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА І ВИПРОБУВАНИХ

Лекція 9. Експеримент як спільна діяльність дослідника і випробуваного (2 год.)

Експериментальне спілкування. Експериментальна взаємодія. Експериментатор: його особистість і діяльність. Нормативні, соціальні та психологічні регулятори діяльності експериментатора. Випробуваний: його особистість і особливості діяльності в експерименті. Права і обов'язки випробуваного в ситуації експерименту. Етичні принципи проведення дослідження.

Основні поняття теми: експериментальна взаємодія, регулятори взаємодії, Етичний кодекс психолога, мотивація діяльності, мотивація участі, конфіденційність, екологічність, принципи деонтології, соціальна відповідальність.

Семінар 12. Етика наукового дослідження (2 год.)

Лекція 10. Особливості планування, організації і проведення психолого-педагогічного експерименту (2 год.)

Визначення психолого-педагогічного експерименту. Типологія психолого-педагогічного експерименту. Цілі і завдання педагогічного експерименту. Формулювання дослідницької проблеми та вибір методів дослідження в психолого-педагогічному експерименті. Особливості планування і реалізації психолого-педагогічного експерименту. Принципи експериментальної роботи з дітьми. Особливості формування вибірок у психолого-педагогічному експерименті.

Основні поняття теми: педагогічний (психолого-педагогічний експеримент), принципи експериментальної роботи з дітьми, особливості вибору методів дослідження, формування вибірок у психолого-педагогічному експерименті, моральна і соціальна відповідальність дослідника.

Семінар 13. Особливості психолого-педагогічного експерименту (2 год.)

Семінар 14. Особливості експериментальної взаємодії дослідника з дітьми (2 год.)

Практичне заняття 4. Формулювання дослідницької проблеми та вибір методів дослідження в психолого-педагогічному експерименті (2 год.)

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Експериментальна психологія»
Разом: 180 год.; з них: лекції – 20 год., семінари – 28 год., практичні заняття – 8 год.,
індивідуальна робота – 8 год., самостійна робота – 72 год., модульний контроль – 8 год.,
підготовка до іспиту – 36 год.

Модулі	Змістовий модуль I		Змістовий модуль II			Змістовий модуль III		
Назва модуля	Вступ до експериментальної психології		Теорія і практика експерименту			Експеримент як спільна діяльність експериментатора і випробуваних		
Кількість балів за модуль	78		173			109		
Лекції	1-2	3	4	5-8		9	10	
Теми лекцій	1. Предмет і завдання експериментальної психології (1 бал) 2. Історія розвитку експериментальної психології (1 бал)	3. Загальнонаукові і спеціальні методи експериментальної роботи (1 бал)	4. Експеримент як базовий метод експериментальної психології (1 бал)	5. Типи експериментів у психології (1 бал) 6. Змінні та їх вимірювання (1 бал)	7. Планування та організація (1 бал)	8. Вимоги до «хорошого» експерименту (1 бал)	9. Експеримент як спільна діяльність дослідника і випробуваного (1 бал)	10. Особливості експериментальної роботи з дітьми – 1 бал
Семінари	1	2-3	4-5	6-8	9-11	12-13	14	
Теми семінарських занять (за участь – до 10 балів)	1. Предмет і завдання експериментальної психології на сучасному етапі розвитку науки і суспільства і	2. Історія розвитку експериментальної психології: провідні школи 3. Методи експериментальної психології	4. Експеримент у системі методів 5. Типи експериментів у психології	6. Змінні і їх контроль 7. Проблема і гіпотеза дослідження 8. Етапи експерименту	9. Планування експерименту. 10. Проблема об'єктивності дослідження. 11. Джерела порушення надійності і валидності	12. Етика експериментального дослідження 13. Особливості психолого-педагогічного експерименту	14. Особливості психолого-педагогічного експерименту	
Теми практичних занять (за участь – до 10 балів)	1. Кількісні і якісні методи експериментальної психології		2. Проблема вибірки в експерименті: стратегії формування репрезентативних експериментальних вибірок 3. Формулювання гіпотез експериментального дослідження та визначення залежної і незалежної змінних			4. Формулювання дослідницької проблеми та вибір методів дослідження в психолого-педагогічному експерименті		
Самостійна робота	10 балів		18 балів			12 балів		
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)		Модульна контрольна робота - 2 (50 балів)			Модульна контрольна робота 3 (25 балів)		
	ІНДЗ	30 балів						
Коефіцієнт перерахування облікованих балів – 360 : 6,9 = 60								
Підсумковий контроль – іспит (40 балів)								

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I ВСТУП ДО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Семінар 1

Предмет і завдання експериментальної психології (2 год.)

План:

1. Визначення експериментальної психології як науки та її категоріальний апарат.
2. Множинність методологічних систем і концептуальних ідей експериментальної психології як відповідь на запити соціального розвитку.
3. Предмет і завдання експериментальної психології.
4. Міждисциплінарні зв'язки експериментальної психології.
5. Експериментальна психологія на сучасному етапі розвитку науки і суспільства: тенденції, проблеми, перспективи.

Рекомендована література: [2; 5; 7]

Семінар 2

Історія розвитку експериментальної психології та провідні її школи (2 год.)

План:

1. Методологічні і методичні основи експериментальної психології.
2. Етапи розвитку експериментальної психології в історичній перспективі.
3. Становлення відомих шкіл експериментальної психології як відповідь на виклики наукового і соціального прогресу людства.
4. Розвиток експериментальної психології в до- і після радянську добу (ідеї І.Павлова, І.Сеченова, Л.Виготського, Р.Лурія, В.Гальперіна та інших).
5. Становлення вітчизняної експериментальної психології (П.Запорожець, М.Ланге, Г.Костюк, М.Холодна).

Рекомендована література: [2; 5; 7]

Семінар 3

Методи експериментальної психології (2 год.)

План:

1. Загальнонаукові методи психологічного дослідження.
2. Спеціальні методи експериментальної психології.
3. Проблема меж застосування методів експериментального дослідження.
4. Кількісні і якісні методи та межі їх придатності.
5. Формалізовані й неформалізовані методи

Рекомендована література: [2; 5; 7]

Практичне заняття 1. Кількісні і якісні методи експериментальної психології (2 год.)

План:

1. Підстави для класифікації кількісних і якісних методів збору, аналізу й інтерпретації даних експериментального дослідження.
2. Класифікація кількісних і якісних методів експериментального дослідження.
3. Межі застосування кількісних і якісних методів.

Рекомендована література: [2; 5; 7]

Змістовий модуль II ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПСИХОЛОГІЇ

Семінар 4

Експеримент у системі методів наукового і прикладного дослідження психіки (2 год.)

План:

1. Визначення експерименту у широкому і вузькому розумінні.
2. Переваги експерименту порівняно з іншими методами.
3. Поняття змінної в експериментальному дослідженні.
4. Методологічні й методичні аспекти організації експерименту.
5. Проблеми розробки і запровадження експерименту в психології.

Рекомендована література: [2; 4; 5]

Семінар 5

Типи експериментів у психології: «хороший» експеримент і квазіексперимент (2 год.)

План:

1. Підстави для типізації експерименту.
2. Природний і лабораторний експеримент.
3. Констатувальний і формувальний експеримент.
4. Ідеальний (бездоганний) і реальний експерименти.
5. Квазіексперимент. Різновиди квазіексперименту.

Рекомендована література: [1; 3; 5; 6; 8]

Семінар 6

Змінні в експериментальному дослідженні. Контроль змінних (2 год.)

План:

1. Поняття змінної в психологічному дослідженні.
2. Види змінних: основні (залежні, незалежні) і додаткові.
3. Контроль змінних.

4. Процедури вимірювання змінних.
5. Типи вимірювальних шкал (шкала найменувань, порядку, інтервалів) та межі їх психологічної придатності.

Рекомендована література [1-2; 3-4; 6-7]

Семінар 7

Дослідницька проблема та експериментальна гіпотеза (2 год.)

План:

1. Дослідницька проблема: її наукова і прикладна актуальність.
2. Прогнозування теоретичних і прикладних результатів дослідження, або експериментальна гіпотеза.
3. Види експериментальних гіпотез та межі їх придатності.
4. Об'єкт, предмет, мета і завдання експериментального дослідження.
5. Прогнозування науково і практичного результату експериментального дослідження.

Рекомендована література [1; 4; 6; 8]

Семінар 8

Етапи планування експериментального дослідження та їх формальні і змістові характеристики (2 год.)

План:

1. Уявлення про організацію експерименту (його етапи і відповідні процедури), вибір методів, та формування вибірок випробуваних.
2. Визначення змінних і засобів контролю за ними.
3. Визначення методів дослідження і аналізу.
4. Проектування способу представлення результатів експерименту.
5. Оцінка результатів.

Рекомендована література [1-8]

Семінар 9

Методологічні і методичні аспекти планування експериментального дослідження (2 год.)

План:

1. Методологічна база (наукові школи експерименту, концептуальні напрями щодо його реалізації).
2. Принципи експериментального дослідження з огляду на його специфіку.
3. Обґрунтування методів експериментального дослідження.
4. Експериментальна база дослідження.
5. Оцінка результатів.

Рекомендована література [1-6; 8]

Семінар 10

Проблема об'єктивності експериментального дослідження та запобігання помилок, що їй загрожують (2 год.)

План:

1. Об'єктивність експериментального дослідження та чинники порушення об'єктивності.
2. Валідність експерименту та джерела порушення валідності.
3. Комунікативні ефекти й артефакти експериментального дослідження та засоби їх запобігання.
4. Гарантії об'єктивності та упередження необ'єктивності дослідження.

Рекомендована література [1-6; 8]

Семінар 11

Джерела загрози валідності та гарантії її забезпечення (2 год.)

План:

1. Валідність експерименту і його даних.
 2. Види валідності: змістова, конструктна, прогностична.
 3. Об'єктивні і суб'єктивні загрози порушення валідності.
 4. Засоби забезпечення валідності.
 5. Експериментальний контроль в експериментальному дослідженні.
- Аспекти, форми, функції і методи експериментального контролю.

Рекомендована література [1-6; 8]

Практичне заняття 2. Проблема вибірки в експерименті: стратегії формування репрезентативних експериментальних вибірок (2 год.)

План:

1. Поняття експериментальної вибірки.
2. Репрезентативні експерименти і репрезентативні вибірки.
3. Шляхи і засоби формування експериментальних вибірок.
4. «Ремонт» вибірок.

Рекомендована література: [1; 4-6]

Практичне заняття 3. Формулювання гіпотез експериментального дослідження та визначення залежної і незалежної змінних (2 год.)

План:

1. Гіпотеза як науковий концепт, що «виноситься на захист».
2. Гіпотеза як імовірний шлях розв'язання дослідницької проблеми.
3. Типи гіпотез.
4. Гіпотезі в різних видах експериментів.
5. Вимоги до формулювання гіпотез.

Рекомендована література [1; 3; 8]

Змістовий модуль III ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА І ВИПРОБУВАНИХ

Семінар 12

Етика експериментального дослідження (2 год.)

План:

1. Взаємодія дослідника і випробуваних у процесі експериментальної діяльності.
2. Експериментатор, його особистість та стиль діяльності.
3. Професіоналізм і соціальна відповідальність експериментатора.
4. Особистість випробуваного та його діяльність в експерименті.
5. Етичні принципи експериментальної діяльності.

Рекомендована література [1-3; 6; 7]

Семінар 13

Особливості психолого-педагогічного експерименту (2 год.)

План:

1. Визначення психолого-педагогічного експерименту.
2. Особливості психолого-педагогічного експерименту.
3. Цілі і завдання педагогічного експерименту.
4. Види психолого-педагогічного експерименту.
5. Особливості експериментальної роботи з дітьми.

Рекомендована література [3; 4; 6]

Семінар 14

Особливості експериментальної взаємодії дослідника з дітьми (2 год.)

План:

1. Дитина як суб'єкт експериментального психолого-педагогічного дослідження.
2. Особливості цілей і завдань, що ставляться в психолого-педагогічному експерименті.
3. Принципи експериментальної роботи з дітьми.
4. Особливості формування дитячих експериментальних вибірок.
5. Особливості інтерпретації результатів психолого-педагогічного дослідження.

Рекомендована література [1; 5; 6д]

Практичне заняття 4. Формулювання дослідницької проблеми та вибір методів дослідження в психолого-педагогічному експерименті (2 год.)

План:

1. Специфіка дослідницької проблематики в психолого-педагогічному

експерименті.

2. Переваги і недоліки методів психолого-педагогічного дослідження з огляду на його специфіку.

3. Валідність та достовірність методів дослідження в умовах психолого-педагогічного експерименту.

4. Аналіз недоліків і переваг пропонуванних методик.

5. Обґрунтування репрезентативності експериментальних завдань та експериментальних вибірок.

Рекомендована література [1-8]

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль I.

ВСТУП ДО ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

1. Розкрити взаємозв'язок експериментальної психології з іншими психологічними галузями знань.

2. Охарактеризувати експериментальну психологію, як систему методів та методик, які застосовуються в психологічних дослідженнях.

3. Зробити аналіз відмінностей експериментального дослідження від інших методів (спостереження, бесіда, анкетування).

4. Охарактеризувати самоспостереження, як метод дослідження. Вказати об'єкт і предмет самоспостереження.

5. Охарактеризувати основні проблеми тренувальних спостережень.

6. Проаналізувати сучасний стан експериментальної психології в Україні. Охарактеризувати тенденції розвитку експериментальних досліджень в галузі психологічної науки.

7. Охарактеризувати вчення В. Вундта та його вплив на розвиток експериментальної психології.

8. Проаналізувати різні підходи до розуміння сутності експерименту і його структури.

Змістовий модуль II

Теорія і практика експерименту в психології

1. Описати недоліки і переваги експериментального дослідження.

2. Охарактеризувати фундаментальне, прикладне, кореляційне, комплексне, однофакторне, квазіекспериментальне дослідження.

3. Показати, як за допомогою поняття ідеального експерименту визначити, що один спосіб проведення експерименту кращий за інший.

4. Перерахувати, яким чином у штучних експериментах домагаються більшої валідності, ніж в реальних експериментах.
5. Назвати чотири типи підходів до конструювання груп.
6. Назвати правила формування досліджуваних в групи.
7. Навести приклади артефактів у процесі проведення експериментального дослідження.
8. Описати суб'єктивні фактори, які можуть впливати на достовірність отриманих даних.
9. Назвати прийоми, які використовуються для контролю впливу на особистості досліджуваного і ефекти спілкування.
10. Пояснити, як впливають очікування експериментатора на результати дослідження.
11. Охарактеризувати типові помилки експериментатора в ході дослідження. Описати етапи та правила формулювання гіпотези експериментального дослідження.
12. Охарактеризувати теоретичні, експериментальні та статистичні гіпотези.
13. Назвати ознаки правильної гіпотези.
14. Сформулювати гіпотези експериментального дослідження.
15. Навести приклади формулювання проблеми дослідження.
16. Охарактеризувати форми представлення результатів експериментального дослідження.
17. Описати основні вимоги до викладення тексту експериментального дослідження.
18. Описати алгоритм представлення наукової інформації.

Змістовий модуль III.

ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКСПЕРИМЕНТАТОРА І ВИПРОБУВАНИХ

1. Охарактеризувати відомі психолого-педагогічні експерименти та їх авторів.
2. Назвати особливості психолого-педагогічних досліджень 20-30- років 20 століття.
3. Навести приклади психолого-педагогічних досліджень розвинутої радянської доби.
4. Навести приклади сучасних експериментальних психолого-педагогічних досліджень.
5. Психологічна психологія в сучасній Україні.
6. Соціальне експериментування у малих соціальних групах.
7. Експериментування на рівні великих соціальних груп і спільнот.
8. Порівняльний аналіз психологічного експерименту в психології і в соціальній педагогіці.

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання магістрантами ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Мета ІНЗД: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНЗД: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНЗД, вимоги до них та оцінювання:

- ✓ конспект із теми (модуля) за заданим планом (**2 бали**);
- ✓ конспект із теми (модуля) за планом, який студент розробив самостійно (**3 бали**);
- ✓ анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історико-педагогічні розвідки (**3 бали**);
- ✓ повідомлення з теми, рекомендованої викладачем (**2 бали**);
- ✓ повідомлення з теми (без рекомендації викладача): сучасні відкриття у педагогічній науці, аналіз інформації, самостійні дослідження (**3 бали**);
- ✓ історико-біографічні дослідження у вигляді есе (**5 балів**).
- ✓ наукове дослідження у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **15 балів**.

Орієнтовна структура ІНЗД – реферативне дослідження: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 7.1 і 7.2.

Таблиця 7.1

Шкала оцінювання ІНЗД (реферату)

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	27-30	Відмінно
Достатній	20-26	Добре
Середній	10-19	Задовільно
Низький	0-18	Незадовільно

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	5 бали
2.	Складання плану реферату	1 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	10 балів
4.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	3 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	2 бали
Разом		30 балів

VIII. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

1. Експериментальне дослідження як метод дослідження дією.
2. Експериментальне виявлення каузальних зв'язків.
3. Принципи та структура наукового дослідження психіки.
4. Розвиток та становлення експериментальної психології.
5. Експериментальна психологія на сучасному етапі розвитку: предмет і завдання.
6. Основні проблеми експериментального методу в психології.
7. Особливості експерименту у віковій, педагогічній, соціальній психології та інших галузях психологічної науки.
8. Експеримент "ex-post-facto".
9. Особливості квазіекспериментального дослідження психіки.
10. Критерії надійності і валідності психологічного експерименту.

11. Генеральна сукупність і експериментальна вибірка.
 12. Стратегії відбору досліджуваних в експериментальну вибірку.
 13. Експериментатор: його особистість і діяльність.
 14. Етичні принципи проведення дослідження.
 15. Система гіпотез в експериментальному дослідженні.
 16. Види гіпотез. Вимоги до формулювання гіпотез.
 17. Етапи експериментального дослідження психіки
 18. Проблема об'єктивності і надійності експериментальних даних.
 19. Обробка і узагальнення результатів експериментального дослідження.
 20. Поняття змінної в психологічному дослідженні.
 21. Джерела артефактів у маніпулюванні змінними.
 22. Вимір у психології. Психологічні шкали.
 23. Критерії якості вимірювання змінних.
 24. Вимоги до «хорошого» експерименту: об'єктивність, надійність, валідність, репрезентативність.
 25. Планування психологічного експерименту. Види планів.
 26. Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного.
 27. Особливості експериментальних планів для групи досліджуваних.
 28. Планування кореляційного дослідження.
 29. Типи кореляційних досліджень.
 30. Кореляційні дослідження в психогенетиці та крос культурній психології.
 31. Артефакти в кореляційному дослідженні.
 32. Особливості проведення формуючого експерименту.
 33. Складові інтерпретації експериментальних результатів.
 34. Узагальнення та представлення результатів експериментальних досліджень.
 35. Експеримент у психолого-педагогічній практиці.
- Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 30 балів.

ІХ. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення із дисципліни «Експериментальна психологія» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Систему рейтингових балів для різних видів контролю подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за один вид роботи
1.	Відвідування лекцій	10
2.	Робота на семінарах	140
3.	Робота на практичних заняттях	40
4.	Виконання завдань для самостійної роботи (домашнього завдання)	40
5.	ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідне завдання)	30
6.	Виконання модульної контрольної роботи	100
8.	Всього	360 : 6,0 = 60
9.	Коефіцієнт	6,0
10.	Іспит	40

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

<i>Оцінка за шкалою ECTS</i>	<i>Визначення</i>	<i>За національною системою</i>	<i>За системою КМПУ</i>
<i>A</i>	<i>ВІДМІННО-відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок</i>	<i>5 (відмінно)</i>	<i>90-100</i>
<i>B</i>	<i>ДУЖЕ ДОБРЕ- вище середнього рівня з кількома помилками</i>	<i>4 (добре)</i>	<i>82-89</i>
<i>C</i>	<i>ДОБРЕ –в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок</i>		<i>75-81</i>
<i>D</i>	<i>ЗАДОВІЛЬНО-непогано, але зі значною кількістю недоліків</i>	<i>3 (задовільно)</i>	<i>69-74</i>
<i>E</i>	<i>ДОСТАТНЬО- виконання задовольняє мінімальні критерії</i>		<i>60-68</i>
<i>FX</i>	<i>НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти</i>	<i>2 (незадовільно)</i>	<i>35-59</i>
<i>F</i>	<i>НЕЗАДОВІЛЬНО-необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс</i>		<i>1-34</i>

Кожний модуль включає бали за поточну роботу на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

X. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція, семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

XI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Експериментальна психологія»;
- ✓ використання ІКТ.

XII. ЗАПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Місце експериментальної психології в системі психологічних знань.
2. Історія розвитку експериментальної психології.
3. Розвиток експериментальної психології за кордоном.
4. Розвиток експериментальної психології в Росії.
5. Основні завдання експериментальної психології на сучасному етапі.
6. Предмет експериментальної психології.
7. Методологічні основи експериментальної психології.
8. Проблеми експериментального дослідження психіки.
9. Поняття наукового дослідження: структура, види, принципи.
10. Класифікація методів психологічних досліджень.
11. Загальнонаукові дослідницькі методи.
12. Система психологічних методів дослідження (Б.Г.Ананьєв).
13. Моделювання в науковому дослідженні.
14. Психологічне спостереження. Види.
15. Помилки психологічного спостереження.
16. Бесіда як психологічний метод дослідження.
17. Архівний метод.
18. Психологічне тестування. Валідність і надійність тесту.
19. Порівняльна характеристика загальнонаукових дослідницьких методів: спостереження, вимір і експеримент.
20. Поняття психологічного експерименту, його особливості.
21. Види експериментального дослідження.
22. Ідеальний і реальний експерименти.
23. Природний та лабораторний експерименти.
24. Констатувальний експеримент у психології.
25. Експеримент повної відповідності.
26. Валідність та надійність експерименту.
27. Види валідності.
28. Фактори порушення валідності і надійності експерименту.
29. Експериментальна вибірка і способи її формування.
30. Репрезентативність вибірки.
31. Характеристика стратегій добору досліджуваних у вибірку.
32. Поняття про експериментальну й контрольну групи.
33. Соціально-психологічні компоненти організації експерименту.
34. Експериментальне спілкування.
35. Особистість досліджуваного в психологічному експерименті.
36. Експериментатор: його особистість і діяльність.
37. Артефакти у психологічному експерименті та засоби їх уникнення.
38. Етичні принципи проведення дослідження на людині.
39. Гіпотеза наукового дослідження, види гіпотез.
40. Основні ознаки правильної гіпотези.

41. Нуль-гіпотеза і значущі результати дослідження.
42. Види змінних.
43. Методики виміру змінних.
44. Критерії «хорошого» експерименту: об'єктивність, надійність, валідність.
45. Контроль змінних у психологічному експерименті.
46. Контроль незалежної змінної.
47. Контроль зовнішніх змінних.
48. Етапи експериментального дослідження в психології.
49. Визначення об'єкта й предмета наукового дослідження.
50. Постановка проблеми наукового дослідження.
51. Класифікації експериментальних планів.
52. Доекспериментальні плани.
53. Квазіекспериментальний підхід і плани квазіекспериментів.
54. Кореляційне дослідження.
55. Формувальний експеримент: особливості й область застосування.
56. Психологічний вимір.
57. Типи вимірювальних шкал.
58. Якісна і кількісна обробка даних експериментального дослідження.
59. Коефіцієнти кореляції Пірсона й Спірмена.
60. Інтерпретація й узагальнення результатів дослідження.
61. Можливі помилки узагальнення експериментальних даних.
62. Форми подання результатів наукового дослідження.
63. Експеримент у соціальній психології.
64. Експеримент у віковій і педагогічній психології.

ХІІІ. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Розвиток вітчизняної експериментальної психології.
2. Перспективи розвитку експериментальної психології в Україні.
3. Підходи до розуміння сутності експерименту і його структури.
4. Проблеми експериментального методу в психології.
5. Загальнонаукові методи дослідницької роботи
6. Переваги експериментального дослідження психіки порівняно з іншими методами наукового пізнання
7. Порушення природного розвитку подій, етичність, подвійна суб'єктність, як основні проблеми експериментального дослідження психіки.
8. Ідеальний та уявний експерименти.
9. Особливості лабораторного та природного експерименту.
10. Констатуючий і формуючий експерименти.
11. Особливості квазіекспериментального дослідження психіки
12. Особистість досліджуваного в експерименті.
13. Засоби запобігання комунікативних артефактів в

експериментальному дослідженні психіки.

14. Моделі експериментальної реконструкції психологічної реальності.
15. Система контролю в експерименті.

XIV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бондарчук О. І. Експериментальна психологія: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2003. – 120.
2. Горбунова В.В. Стратегії та плани експериментального дослідження // Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. – К.: Професіонал, 2007. – С. 105-129.
3. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 464 с.
4. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология. – СПб.: Питер, 2000. – 286 с.
5. Корнилова Т.В. Класифікація експериментальних планов // Корнилова Т.В. Експериментальна психологія: Теорія і методи: учебник для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2002. – С. 192-214.
6. Никандров В. В. Экспериментальная психология. Учебное пособие. – СПб.: Издательство «Речь», 2003. – 480 с.
7. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: ООО Речь”, 2002. – 350 с.
8. Солсо Р. Л., Маклин М. К. Экспериментальная психология. – СПб., 2003. – 272 с.

Додаткова:

1. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. – СПб.: Питер, 2000. – 528 с.
2. Бюль А., Цефель Р. SPSS: искусство обработки информации. — СПб.: ООО – СофтЮП, 2001. – 608 с.
3. Вундт В. Очерки психологии. – М.: Московское книгоиздательство, 1912. – 125 с.
4. Горбунова В. В. Експериментальна психологія: навчальна робоча програма курсу. – Житомир, ЖДУ імені Івана Франка, 2005. – 35 с.
5. Климчук В.О. Математичні методи у психології. – К.: Освіта України, 2009. – С. 83-106.
6. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: У 2 т. – К.: Форум, 2002. – Т. 1. Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології. – 319 с.
7. Музика О.Л. Курсові роботи з психології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Освіта України, 2009. – 104 с.